Nd. **203. Nefndarálit**

um frumvarp til fjárlaga fyrir árið 1926.

Frá fjárveitinganefnd.

Um leið og nefndin afgreiðir frumvarpið til hv. deildar, vill hún láta þess getið, að afgreiðsla þess hefir tekið lengri tíma en nefndin hefði óskað, og valda því mest óvenjumiklar fjárbeiðnir, sem fyrir hafa legið.

Fundi hefir nefndin haldið eins og venjulegt hefir verið undanfarið, hvern virkan dag og stundum 3 á dag. Hafa þeir aldrei staðið yfir skemur en 2 tíma daglega og upp í 5½ tíma. Nefndin hefir átt tal við 26 menn og 2 nefndir, auk stjórnarinnar, sem fleirum sinnum hefir mætt á fundum hennar. Hún hefir skrifað 15 brjef og beiðst álits stjórnar og annara hlutaðeigandi stjórnarvalda um stærri mál, sem hún hefir haft með höndum.

Nefndinni var með frv. stjórnarinnar sniðinn þröngur stakkur, þar sem þar var ekki áætlaður nema rúmlega 16 þús. kr. tekjuafgangur. Og á hina hliðina vildi nefndin leggja alt kapp á að styðja stjórnina í þeirri heilbrigðu stefnu hennar, að takmarka útgjöld ríkissjóðs meðan greiddar yrðu hinar lausu skuldir ríkisins. En þar sem fyrir nefndinni lágu, eins og fyr getur, óvenjumiklar fjárbeiðnir, og fjöldinn af þeim nauðsynlegar framkvæmdir á ýmsum sviðum, þá varð nefndinni það ofraun að standa á móti þeim að öllu. Hún hefir því gengið svo langt, sem hún hefir sjeð sjer fært, með þá stefnu fyrir

augum, sem að framan greinir. Hefir samkomulag um þetta í nefndinni verið nær einróma. Væntir hún þess, að hv. deild verði sjer sammála hjer um og geri ekki sitt til að auka enn á útgjöld ríkissjóðs. Auðvitað má deila um það, hvort ýmislegt, sem nefndin hefir ekki treyst sjer að taka til greina að þessu sinni, hafi ekki átt að miklu leyti svipaðan rjett á sjer og annað, sem nefndin hefir tekið, en þar eru til þær ástæður, sem áður eru fram teknar.

Þar sem nefndin leggur nú til, að gjöldin hækki yfir 900 þús. kr., þá má geta þess, að tekjuáætlunin varð henni talsverð örvun til þessa. Má segja, að hún sje alveg óvenjulega varkár, og vill nefndin telja það höfuðkost frumvarpsins. Og þó að hún geri tillögur um talsverðar hækkanir á ýmsum liðum, vill hún jafnframt halda því fram, að áætlunin sje enn varleg og engu óvarlegri en verið hefir á undanförnum þingum. Með þessu vill þó nefndin ekki draga úr þeirri gætni, er hún telur sjálfsagða fyrir stjórnina við samningu fjárlagafrumvarpsins.

Niðurstaða eftir tillögum nefndarinnar er þessi:

Raunverulegar gjaldahækkanir	kr. 347600
Afborganir á lausum skuldum	— 600000
eða samtals . .	kr. 947600
Lækkanir á gjaldaliðum	— 5500
verða eftir . .	kr. 942100
Hækkanir á tekjuliðum	— 930000
Mismunur . . .	kr. 12100

Það dregið frá tekjuafgangi frumvarpsins, kr. 16120.37, verða eftir kr. 4020.37, sem er tekjuafgangur eftir tillögum nefndarinnar.

Yfirleitt var samvinnan góð í nefndinni; þó hefir einn nefndarmaður, Bjarni Jónsson, áskilið sjer rjett til að gera sjerstakar breytingartillögur og aðrir nefndarmenn hafa sjerstöðu í stöku atriðum, sem ekki er fram tekið í þessu nefndaráliti, en verður nánar skýrt í framsögu.

Svo skal vikið að einstökum greinum frumvarpsins.

I. Tekjubálkurinn.

2. gr.

Eins og vikið er að hjer að framan, leggur nefndin til, að þessi grein sje hækkuð um 930000 kr. Nefndin telur ekki, að þýðingu hafi að fara nákvæmlega út í hvern einstakan lið, sem hækkaður er, í áliti þessu, þar sem það verður nánar gert í framsögu, en þó vill hún taka þetta fram um 17. tölul. (verðtoll), sem aðalhækkunin er á:

Árið 1924 varð þessi tollur um 830000 kr., og gekk þó ekki í gildi fyr en 1. apríl það ár. Hann hvildi því ekki á nema $^{3}/_{4}$ ársins. Þetta ár voru líka innflutningshöft á ýmsum þeim vörum, sem tollurinn hvildi á, og þó að nokkrar undanþágur hafi verið veittar á þessum vörum, þá er það þó víst, að ef engar hömlur verða á innflutningi árið 1926, sem nefndin gerir ráð fyrir, þá muni það stórmikið hækka tollinn. Og jafnvel þó feldur yrði niður

tollurinn á nokkrum vörutegundum, þá telur nefndin, að áætlun þessi muni ekki vera óvarleg. Annars má taka það fram um allar hækkanir á þessari grein, að þær fara ekki niður fyrir meðallag undanfarinna ára, þó að ýms skilyrði og útlit væru þá ekki jafnálitleg og nú.

II. Gjöld.

7. gr.

Nefndin leggur til, að ákveðin sje afborgun af lausum skuldum ríkissjóðs 600000 kr. Gerir hún þetta með hliðsjón af því, að stjórnin hefir nú lagt til, og telja má víst, að samþykt verði, að bygt verði eða keypt skip til landhelgisvarna, og er upphæðin miðuð við það, sem skip þetta muni í minsta lagi kosta. Og þar sem skuld ríkissjóðs við landhelgissjóð er meðal hinna lausu skulda hans, þá virðist sjálfsagt að setja þessa upphæð í gjöld. Með þessu vill nefndin þó ekki ákvarða það, sem greitt verður af lausum skuldum, því hún leggur áherslu á, að það verði gert eins og kostur er á.

10. gr.

Nefndin hefir lækkað ríkisráðskostnaðinn um 4000 kr., eða fært hann til sömu upphæðar og áður var. Hafa ekki legið fyrir henni rök til þess, að þessi hækkun hafi verið nauðsynleg.

11. gr.

Eins og tekið er fram við 7. gr., gengur nefndin út frá því, að á árinu 1926 verði bygt skip til landhelgisgæslu. Af því leiðir, að komist þetta í framkvæmd, þarf að áætla rekstrarkostnað við skipið. Nú er búist við því, ef alt gengur sæmilega, að skipið gæti komið hingað á miðju ári 1926 og haft landhelgisgæslu síðari hluta ársins. Árlegur útgerðarkostnaður skipsins er gert ráð fyrir, að verði kringum 250 þús. kr. Þessar 65 þúsundir, sem liðurinn er hækkaður um, eru því hálfs árs útgerðarkostnaður frá hálfu ríkissjóðs, gegn jöfnu framlagi frá landhelgissjóði.

12. gr.

Nefndin leggur til, að skrifstofukostnaður landlæknis lækki um 500 kr., eða færist í sama horf og hann er í núgildandi fjárlögum.

Styrkur til læknisvitjana hefir undanfarið verið talsvert hærri en stjórnin leggur nú til að hann sje, og hefir nefndin ekki sjeð annað fært en hækka hann um 3000 kr. Í fjárlögunum 1923 og 1925 er styrkur þessi ekki sundurliðaður til þeirra sveita, sem hans eiga að njóta, en stjórninni falið að jafna fjárhæðinni niður með hliðsjón af því, er styrkurinn var sundurliðaður. Í fjárlögunum fyrir árið 1924 var styrkur þessi 8200 kr. Af þessum styrk gengur nú frá, samkv. tillögum nefndarinnar um styrk til læknisbústaða og sjúkraskýla, 1500 kr. til Jökuldals-, Hlíðar-, Tungu-, Hjaltastaðar- og Eiðahreppa, og enn fremur viðbótarstyrkur til sömu hreppa, ef þeir rjeðu sjer sjerstakan

lækni, 1500 kr. Þetta samtals gerir 3000 kr. Er þá eftir af styrk þeim, sem notaður er, 5200 kr.

Nú hafa 3 hreppar í Norður-Ísafjarðarsýslu sótt um 300 kr. læknisvitjanastyrk hver. Eru það Snæfjallahreppur í Nauteyrarhjeraði og Grunnavíkur- og hluti af Sljettuhreppi í Hesteyrarhjeraði. Læknisvitjun í þessum hreppum er alveg sjerstaklega erfið, meðal annars vegna þess, að símasamband er ekki til læknisins, og verður því á stundum að fara fleiri ferðir í sama skyni, ef svo hittist á, að læknir er ekki heima. Sumstaðar, t. d. í Grunnavíkurhreppi, verður að fara 12—16 tíma landleið og svo 5—8 sjómílna sjóleið yfir Jökulfirðina, sem svo oft er ófær opnum bátum. Frá Horni að Hesteyri (læknisbústaðnum) eru um 40 sjómílur og landleiðin að eins fær gangandi manni þrjá mánuði ársins, og þá 8 kl.stunda ferð.

Nefndin hefir ekki sjeð sjer annað fært en að verða við þessari beiðni, og hækkað styrkinn í tilliti til þess upp í 6000 kr.

Þá leggur nefndin til, að lækkaður verði styrkur til aðstoðarlæknisins á Ísafirði um 500 kr., eða ofan í 1500 kr. Byggist það á því, að ríkissjóði beri ekki lagaskylda til að launa lækni þennan.

Gunnlaugur Claessen læknir fer fram á það, að upphæðin til geislalækningastofu ríkisins á árinu 1926 verði ekki áætluð minni en 11 þús. kr., eins og á fyrra ári, þar sem reynslan sýni, að ekki verði komist af með minni upphæð. Sífelt þurfi að endurnýja áhöld og bæta öðrum nýjum við, til þess að lækningastofan geti staðið jafnfætis fullkomnum geislalækningastofum erlendis. Nefndin hefir fallist á þetta og hækkað liðinn um 1000 kr.

Á þinginu 1923 var veitt fje til þess að kaupa gagnvermi (diathermiapparat) vegna læknadeildar háskólans. Var það sjerstaklega gert til þess að fyrirbyggja utanferðir þeirra sjúklinga, er voru haldnir þeim sjúkdómum, er áhald þetta var aðallega talið að geta bætt, sem voru ýmsir taugasjúkdómar o. fl. Nú hafði áhald þetta ekki verið keypt fyr en síðastliðið sumar, að Jón læknir Kristjánsson fór utan til þess að kaupa það og læra að fara með það. Hafði hann til þessa áskorun frá háskólanum, og var þetta einkum gert vegna mænusóttarinnar, sem þá gekk yfir.

Jón læknir Kristjánsson hefir nú sótt um til þingsins, að sjer yrði endurgreiddur kostnaður við för þessa, sem hann hafði varið til tveggja mánaða tíma. Telur hann þar til greiðslu til læknis, er hann fjekk á lækningastofu sína í fjarveru sinni, auk ferðakostnaðar o. fl. Auk þess telur hann sig þurfa að halda lærða nuddkonu á lækningastofu sinni fram yfir það, sem áður var, þar sem hann sjálfur sje upptekinn við þetta áhald og hljóti altaf að verða sökum aðsóknar.

Jafnvel þó nefndin hafi ekki getað orðið við öllum kröfum umsækjanda, telur hún þó rjett að veita honum í ferðakostnaðarskyni 1500 kr.

Á þinginu síðasta var mikið kapp lagt á að fá fje úr ríkissjóði til að reisa læknisbústaði og sjúkraskýli. Varð þó sú lyktin á, að aðeins eitt hjerað fjekk styrk til þessa, Borgarfjarðarhjerað. Nú hafa umsóknir þær, sem fyrir lágu í fyrra og ekki varð þá sint, verið endurteknar og enn komið nýjar fram. Leggur því nefndin til, að liður þessi hækki um 9 þús., eða upp í kr.

24 þús. Ætlast nefndin til, að fyrir þessa upphæð verði reistir 2 læknisbústaðir og sjúkraskýli, að viðbættum $^{2}/_{3}$ framlags frá læknishjeruðunum. Nefndin sendi landlækni til umsagnar þær umsóknir, sem fyrir henni lágu á þeim tíma, er hún hafði ákveðið og auglýst síðastan að taka á móti erindum. Hefir landlæknir í umsögn sinni haldið því fram, að þeir læknisbústaðir og sjúkraskýli, sem fyrst eigi að reisa, sjeu: Sjúkraskýlið í Vík í Mýrdal og sjúkraskýlið á Hjaltastað í Hróarstunguhjeraði. Hefir hann athugað og fallist á teikningar af byggingunum og telur allan undirbúning þessara mála í hjeruðunum fullkominn og öruggan, fjársöfnun og annað, er að því lýtur, enda byrjað á byggingunni í Vík og á Hjaltastað ákveðin á næsta sumri. En hvað snertir kostnaðaráætlun landlæknis, þá telur nefndin hana fullháa, þar sem húsameistari hefir við hvorttveggja fyrirtækið miðað við Reykjavíkurverð. Er nefndinni það kunnugt, að úti um land eru vinnulaun talsvert lægri en í Reykjavík. Hún verður því að telja upphæð þá, er hún leggur til að veitt sje, nægilega til þess að koma upp þessum 2 læknisbústöðum.

Halldór Arnórsson umbúðasmiður sækir um 7000 kr. styrk til þess að halda uppi umbúðasmíði sinni. Telur hann sig hafa tapað á þeim tveim árum, er hann hefir stundað smíðina, 3000 kr. hvort ár. Ástæðuna til þessa segir hann vera þá, að mikil og dýr áhöld þurfi til smíðinnar og allmikið húsrúm. Af þessu verði tilkostnaður afarmikill og miklu meiri en vinna eins manns geti borið uppi. Enn sje það, að umbúðasmíðin sje stopul, og verði því að sæta annari vinnu, sem illa sje þegin þegar þurfi að hlaupa frá til þessara smiða hvenær sem krafist er.

Læknafjelag Reykjavíkur hefir í umsögn sinni um þetta erindi látið uppi það álit sitt, að umbúðasmiður myndi ekki geta lifað hjer af umbúðasmíði einni saman, en telur jafnframt illa farið, ef við hana þurfi að hætta, og smíði umsækjanda hafi reynst vel.

Af þessum ástæðum telur nefndin ekki rjett, að smíði þessi falli niður hjer, svo að þeir, sem fyrir slysum verða, þurfi ekki að kosta til utanfarar til þess að fá umbúðir, og leggur því til, að til þessa verði veittar 1500 kr. Býst nefndin við, að þetta verði árlegur styrkur, ef ekki breytast kringumstæður.

Elín Sigurðardóttir sækir um 1200 kr. árlegan framfærslustyrk meðan hún reynist ekki vinnufær. Kona þessi hefir þjáðst af lungnaberklum yfir 20 ár, verið mörg ár í sjúkrahúsum og nú síðast í franska spítalanum hjer í Reykjavík. Konan er eignalaus, og hefir því verið á framfærslu ríkissjóðs samkvæmt berklaveikislögunum. Nú telur nefndin það sparnað fyrir ríkissjóð, ef kona þessi gæti komið sjer fyrir á góðu heimili í sveit og þyrfti ekki að hafa sjúkrahúsvist, og vill í því skyni veita 100 kr. á mánuði, alt að 1200 kr.

13. gr.

Vegurinn yfir Vaðlaheiði er illur yfirferðar og ófær með pörtum suma tíma árs. Er fyrirhugað að leggja veginn á öðrum stað yfir heiðina en hann nú liggur, og áætlar vegamálastjóri, að hinn nýi vegur kosti um 200 þús. kr. Tillögur vegamálastjóra eru ekki þær, að leggja til þessa vegar á árinu 1926, heldur að leggja því meira til hans síðar, og ekki minna en 40—50 þús. í einu,

þar sem þessi nýi vegur komi ekki að notum fyr en hann sje lagður alla leið upp á heiðina. Nefndin viðurkennir þetta álit vegamálastjóra, en telur þó rjettara, þar sem þörfin er svona brýn, að sem fyrst sje byrjað á verkinu, þó með minni upphæð sje. Á þá að vera bygt fyrir það, að frestað sje um óákveðinn tíma framkvæmdinni, jafnframt því sem það rekur eftir, að ekki sje árum saman lagt fje í veginn án þess að hann verði nothæfur, þar sem hjer er um fjölfarinn kaupstaðarveg að ræða. Nefndin leggur því til, að 20 þús. kr. verði veittar til byrjunar vegarlagningunni. Í sambandi við þetta vill nefndin benda á hið skýra og glögga yfirlit vegamálastjóra yfir framkvæmd vegamálanna og framtíðarfyrirkomulag, sem prentað er hjer aftan við sem fylgiskjal.

Nefndin leggur til, að hækkaður verði liðurinn til viðhalds og umbóta þjóðvegum um 5000 kr. Liggja til þessa þær ástæður, að á þjóðveginum í Dalasýslu, nálægt Fellsenda, endar vegagerðin í forarflóa, sem er illur yfirferðar. En þar sem spotti þessi er stuttur þar til taka við grundir og harðvelli, má þessi upphæð vel endast til þess að komast yfir torfæruna. Er þá bætt úr á allan veg og leiðin stytt að mun.

27 búendur í Borgarhafnarhreppi í Austur-Skaftafellssýslu sækja um 300 kr. styrk til þess að kaupa ferju á Hornafjörð, er notuð yrði á fjörunum yfir í kaupstaðinn. Telja þeir, að þjóðvegur til Hornafjarðar úr sveitinni, sem er langur og erfiður, verði oft ófær um lengri tíma, þegar vöxtur hleypur í vötnin, og geti það komið fyrir á öllum tímum árs. Sje þetta tilfinnanlegast, er læknis þurfi að vitja, þó aðrar nauðsynjaferðir sjeu og brýnar. En með því að fá ferju þessa er ætíð fær leið sunnan vatna um fjörur til Hornafjarðar.

Telur póstur einnig nauðsyn á þessu vegna póstferða, þar sem póstafgreiðsla er flutt til Hafnar í Hornafirði. Þar sem hjer er um smáa upphæð að ræða, leggur nefndin til, að hún sje veitt.

Björn bóndi Sigurðsson á Kleppustöðum í Hrófbergshreppi í Strandasýslu sækir um 200 kr. árlegan styrk til þess að hýsa ferðamenn.

Býli þetta liggur undir Steingrímsfjarðarheiði, sem oft er erfiður fjallvegur, og því einatt óumflýjanlegt að hýsa þá, er um heiðina fara. Eru nú þegar veittar nokkrar upphæðir í fjárlögum í sama skyni, til þess að halda uppi bygð og gistingu fyrir ferðamenn. Nefndin leggur því til, að upphæð þessi sje veitt.

Sömu upphæð vill nefndin einnig veita til ábúandans á Ytri-Kotum í Norðurárdal, vestan Öxnadalsheiðar, í sama skyni og af sömu ástæðum.

Á sumri komanda er útrunnið sæsímaeinkaleyfi Stóra norræna ritsímafjelagsins. Verður engu um það spáð, hvort samningar takast af nýju. En það eitt sýnist áríðandi, að vera ekki varbúinn við því, ef samband stöðvaðist við umheiminn í bili sökum erfiðra samninga. Verður þá ekki annað fyrir en auka loftskeytastöðina svo, að hún verði þess megnug að halda uppi sambandinu, svo að þess vegna þurfi ekki að sæta lakari samningum eða kjörum en ella myndi. Stjórnin hefir því, eftir tillögum og samþykki landssímastjóra, æskt þess, að sjer verði veitt heimild til þess að stækka og fullkomna loftskeytastöðina eftir þörfum í þessu augnamiði, án þess að ákveða nokkra upphæð.

Hefir fjárveitinganefndin einróma fallist á þessa uppástungu, sem í heimildartillögunni felst.

Treystir nefndin því, að stjórnin leggi ekki fje til þessa að óþörfu, eins og líka hinu, að hún láti þar ekkert ógert, sem verða má til framgangs því, að góðir samningar náist við Stóra norræna ritsímafjelagið.

Í frumv. stjórnarinnar er ekkert fje ætlað til nýrra vitabygginga. Hefir vitamálastjóri látið í ljósi við nefndina óánægju sína yfir því, jafnframt því sem hann hefir lýst hinni miklu þörf á nýjum vitum og lagt áherslu á skyldu ríkissjóðs í þessu efni, þar sem vitagjaldið væri notað til almennra þarfa að miklu leyti, en ekki til að fullkomna vitakerfi landsins, eins og skylda bæri til. Frá ýmsum fleirum hafa nefndinni borist kröfur og kvartanir í þessa átt, — alstaðar af sömu ástæðum, hve þörfin væri brýn. Langflestir hafa talið höfuðnauðsyn á því að byggja landtökuvita sunnanlands, við Dyrhólaey; má þar tilnefna vitamálastjóra, forseta Fiskifjelagsins og nokkra skipstjóra á millilandaskipum. Aftur hafa aðrir, þar á meðal einstakir þingmenn, talið meiri nauðsyn á smærri vitum á nokkrum stöðum kringum land, sjerstaklega fyrir fiskiflota landsins.

Nefndin verður að fallast á það, að enn brýnni nauðsyn sje á byggingu landtökuvita en annara, en þó treystir hún sjer ekki til að leggja til, að svo mikið fje verði veitt, að fullgerður yrði landtökuviti, sem myndi kosta upp undir 150 þús. kr. En hitt virðist henni, og gerir að tillögu sinni, að byrjað yrði á byggingu þessa vita með þeim 50 þús. kr., sem hún vill veita. En þyki stjórn og vitamálastjóra, að öllum málsástæðum vel yfirveguðum, þó rjettara að verja upphæð þessari til bygginga annara vita, þá vill nefndin ekki gera þetta að föstu skilyrði frá sinni hálfu.

Viðvikjandi því, hvort ríkissjóður hafi varið vitagjaldinu til almennra þarfa, en ekki til vitabygginga eða viðhalds, þá hefir nefndin aflað sjer upplýsinga um þetta og fengið skýrslu þar að lútandi yfir árin 1887—1923. Af þessari skýrslu verður það sjeð, að um aldamót hefir vitagjaldið öll árin orðið kr. 36489.07 hærra en bygging og viðhald vitanna. En við árslok 1923 eru gjöld til vitanna orðin kr. 476149.00 hærri en tekjurnar.

Á síðasta þingi og áður lá fyrir tilboð frá vitaverðinum á Garðskaga um sölu á lóðum, lóðarrjettindum, ásamt húsum og mannvirkjum, er hann átti þar, til ríkissjóðs. Þingið sinti þá ekki þessu tilboði og þótti verðið hátt. Nú hefir vitavörðurinn ítrekað þetta tilboð sitt með meðmælum frá vitamálastjóra og verðið að nokkru fært niður.

Þar sem vitinn á nú ekki nema þá lóð, sem húsin standa á, ásamt ofurlitlum kálgarði, þá getur nefndin fallist á það, að nauðsynlegt sje í framtíðinni að eiga þarna meiri lóð, ef fleiri byggingar yrðu reistar, og vill því leggja til, að eign þessi verði keypt eftir mati, og áætlar í því skyni 1500 kr.

14. gr.

Það er alkunna, að lögin um lán til að reisa íbúðarhús á prestssetrum eru orðin svo gömul, að lánsupphæðin, 5000 kr., sem þau ákveða, hrekkur mjög skamt, vegna verðfalls peninganna. Þessvegna hefir hin síðari árin verið

sjerstakur liður í fjárlögum (14. gr. A. b. 5.) til húsabóta á prestssetrum, viðbótarlán. Bárust nefndinni í þetta sinn umsóknir frá þrem prestssetrum um aukið lán undir þessum lið. Fylgdu öllum rökstuddar tillögur og meðmæli biskups. — Á Stað í Steingrímsfirði eru húsakynni orðin presti með öllu óboðleg, enda hefir þar verið prestlaust undanfarið, og nú sækja söfnuðirnir fast, að aukið lán fáist, enda hafa þeir þá von um að halda hinum unga presti, sem nýverið hefir verið þar settur. Samkvæmt áætlun og meðmælum biskups vantar þar 7000 kr. — Á Mosfelli í Grímsnesi var hús reist á sumri sem leið, í samráði við biskup, og að öllu farið eftir tillögum hans og húsameistara ríkisins. Meðan á smíði stóð brann gamli bærinn, og varð prestur fyrir miklu tjóni. Samkvæmt virðingu vantar þar enn rúmar 10 þús. kr. á, að lánsfjeð hrökkvi til. — Loks sækja sóknarnefndir Skútustaðaprestakalls um 5000 kr. viðbótarlán undir þessum lið. Eru bæjarhúsin mjög ljeleg orðin á Skútustöðum, en auk annars, er sá staður þannig settur, að vanvirða er að, að sje í niðurníðslu. — Telur nefndin allar þessar umsóknir á rökum bygðar og leggur til að hækka liðinn sem næst því, sem þeim svarar. — En auk þessa bjóða sóknarmenn í Skútustaðaprestakalli fram 5000 kr. frá sjer, til þess að prestssetrið fái því betra hús, sem því nemur, gegn því að ríkið leggi fram jafnt á móti sem beinan styrk, en ekki lán. Þykir nefndinni rjett að verða við þeim tilmælum, gegn áðurnefndum skilyrðum.

Samkvæmt ábending fjármálaráðherra ber nefndin fram tillögu um sjerstakan húsaleigustyrk handa stúdentum við háskólann, enda er þar um gamalt skipulag að ræða, og er þetta í samræmi við reglugerð háskólans.

Nefndin fjekk upplýsingar um, að viðhald á Hólum, einkum á suðurgafli gamla hússins, er Hermann heitinn Jónasson reisti, hefir verið mjög ófullkomið, svo ekki er unandi við eins og er. Er því lagt til að hækka liðinn til ýmislegra útgjalda þessa vegna.

Frá hjeraðaskólunum lágu fyrir nefndinni ýmsar umsóknir. Ljet fræðslumálastjóri í tje skýrslu um úthlutun styrks til þeirra árið 1924. Var þá úthlutað 35 þús. kr. og nam c. $^5/_8$ rekstrarkostnaðar. Þar sem hinn nýi alþýðuskóli Þingeyinga verður kominn til viðbótar á árinu 1926, þótti rjett að hækka styrkinn. — Nefndin treysti sjer ekki til, vegna fordæmis, að verða við umsóknum um að bæta þeim skólum, sem þegar eru reistir, upp þann styrk, sem þeir hafa fengið til húsagerðar, þó að verkið hafi farið fram úr áætlun. Hinsvegar leggur nefndin til að taka inn fastan lið í fjárlög til styrks til að reisa nýja hjeraðaskóla, gegn ákveðnum skilyrðum. Lá fyrir umsókn um slíkan styrk frá Suðurlandi, er verður nánar getið í framsögu. — Loks taldi nefndin rjett, þar sem hún synjaði að leggja til, að Þingeyingar fengju uppbótarstyrk vegna skólahússins, sem reyndist dýrara en haldið var, enda til alls vandað, að leggja til, að veittur yrði í eitt skifti fyrir öll styrkur til að koma upp heitri sundlaug við skólann. Er þar um að ræða alveg sjerstaka framkvæmd til hollustu fyrir nemendur og þessi húsagerð Þingeyinga yfirleitt um margt til fyrirmyndar.

Gögn lágu fyrir um það, að eigi kvenfjelagið Ósk á Ísafirði að geta haldið uppi húsmæðraskóla sínum með þeim styrk, sem nefndur er í frumvarpinu, verða námsgjöldin að vera óeðlilega há. Er því lagt til að hækka styrkinn eilitið, og þó mun minna en um var beðið.

Styrkurinn til Ólafs Pálssonar sundkennara var hækkaður í fyrra, en vegna fenginna upplýsinga þykir rjett að hækka hann dálítið aftur. Reykjavíkurbær leggur kr. 2500 til kenslunnar. Vafalaust er, að sundkenslan er vel af hendi leyst.

Nefndin vill styrkja Ríkharð Jónsson, á sama hátt og styrktur var Stefán heitinn Eiríksson, til að halda uppi skóla í teikningu og trjeskurði. Ætlar Ríkharður að »kappkosta framvegis að endurreisa og útbreiða þjóðlegan stýl í öllum listiðnaði«, og mun ekki annar til þess jafnfær.

15. gr.

Styrkinn til útgáfu handritaskrár Landsbókasafnsins vill nefndin hækka í samræmi við tillögu dr. Páls E. Ólasonar, sem sjer um útgáfuna. Með þessum styrk til útgáfunnar telur hann, að útgáfunni verði lokið 1933. — Sömuleiðis er lagt til að hækka styrkinn til Bókmentafjelagsins, með tilliti til útgáfu fornbrjefasafnsins, og með þeirri hækkun er styrkurinn aftur hinn sami og var þangað til á yfirstandandi ári.

Upphæð styrksins til skálda og listamanna vill nefndin láta haldast óbreytta að mestu. En í fyrra mælti nefndin eindregið með því, að Jakob Thorarensen skáld fengi ríflegan hluta af styrk þessum, og voru þau ummæli ekki tekin til greina. Leggur nefndin því til, að hann og Guðmundur Friðjónsson fái ánafnaða sjerstaka upphæð og að liðurinn hækki sem því svarar.

Nefndin getur ekki fallist á að fella niður styrkinn til Þórbergs Þórðarsonar til þess að safna orðum úr alþýðumáli.

Á þinginu í fyrra var lækkaður til stórra muna styrkurinn til Hannesar Þorsteinssonar skjalavarðar fyrir að rita æfisögur lærðra manna íslenskra á síðari öldum. Í frumvarpinu er það fært aftur til sama vegar sem var, en nefndin telur rjett að bæta dálítið fyrir að auki, enda á landið að eignast, á sínum tíma, hið mikla og stórmerka handrit.

Af skýrslu forstöðumanns veðurathugunarstofunnar var það ljóst, að verkið verður ekki viðunanlega af hendi leyst með því fjárframlagi, sem ætlað er í frv. Hinsvegar er aðstaðan um veðurspár orðin stórum betri en var, vegna veðurskeyta, sem farin eru að koma frá Grænlandi og Jan Mayen. Af hálfu Fiskifjelagsins var lögð áhersla á, að hlynt væri að stofunni. Leggur nefndin til að hækka framlagið um 10 þús. kr.

Styrkur til Íþróttasambands Íslands var fyrstu árin 2000 kr., en var síðan lækkaður. Stjórn þess sótti um sjerstakan styrk vegna íþróttanámsskeiðs. Þótti rjett að hækka hinn venjulega styrk um það, sem hann hefir lækkað.

Nefndinni bárust sannar fregnir af því, að Einar Jónsson listamaður getur alls ekki notið sín til fulls við þann fjárhagsstuðning, sem hann nýtur, en hins vegar gefur hann þjóð sinni verk sín öll jafnóðum. Lítur nefndin svo á, að Einar Jónsson sje sá íslenskur listamaður, sem þjóðin megi telja sjer

mestan sóma að, að búa vel að. Við ýmislega vinnu þarf hann að geta fengið aðstoð, og geti hann ekki fengið hana, verður afleiðingin sú, að hann getur ekki sjálfur lagt síðustu hönd á fullkomnum margra listaverka sinna. Nefndin leggur til, að persónulegur styrkur, sem greiddur hefir verið til Einars, verði greiddur með verðstuðulsuppbót og að hann fái nokkurt fje til að geta keypt sjer aðstoð.

Jón Stefánsson doktor sendi nefndinni erindi um styrk til að rita sögu Íslands í rikjasögubálki miklum, sem gefinn er út á Englandi, sem út eru þegar komin af 66 bindi. Hefir hann áður ritað sögu Danmerkur og Svíþjóðar í sögubálk þennan. Þykir nefndinni rjett að sýna starfi þessu viðurkenningu.

Loks leggur nefndin til að styrkja aftur alþýðufræðslu Stúdentafjelagsins, sem styrkt var um langt árabil, þangað til í ár, enda hefir sú starfsemi löngum verið vinsæl.

16. gr.

Fjárhagsnefnd Búnaðarþingsins átti tal við nefndina og lagði fram af hálfu Búnaðarþings fjárhagsáætlun Búnaðarfjelagsins fyrir árið 1926. Hlaut nefndin að fallast á, að starfsemi Búnaðarfjelagsins heftist skaðlega nema styrkurinn yrði hækkaður. Var að visu farið fram á hærri styrk en hjer er lagt til, en á grundvelli þeirrar tillögu, sem hjer er gerð, gekk Búnaðarþingið frá áætluninni, í fullu trausti þess, að Alþingi samþykti tillöguna. — Hinsvegar treysti nefndin sjer ekki til, í þetta sinn, að verða við ósk um hærri styrk til sandgræðslunnar, í því skyni að reisa hús fyrir sandgræðslustjórann á Stóru-Völlum, þó að hún viðurkenni, að mikið gagn mætti af því hljótast. — Nefndin leggur til, að upphæðin við 4. lið — »gjöld samkv. II. kafla jarðræktarlaganna« — verði skoðuð sem áætlunarupphæð; fari um hana eftir því, hve mikið unnið er hvert árið, og að föst regla verði tekin upp um það, hve mikið verði greitt á dagsverk. Fellst nefndin á tillögu Búnaðarþingsins í því efni, að styrkurinn verði ákveðinn þannig:

Á hvert dagsverk í safnhúsum	kr.	1,50
— — — - túnyrkju	—	1,00
— — — - garðyrkju	—	0,80

Um Skeiðaáveituna má aðallega vísa til hinnar prentuðu skýrslu Sigurðar Sigurðssonar búnaðarmálastjóra og Pálma Einarssonar landbúnaðarkandídats, sem útbýtt hefir verið meðal þingmanna, og auk þess lá fyrir nefndinni álit Búnaðarþings. Fellst nefndin á þá tillögu, að Skeiðamenn njóti sama styrks og þeir bændur fá, er búa á Flóaáveitusvæðinu, fyrir flóðgarðahleðslu og ætlast til, að sá styrkur greiðist fyrir það, sem búið er að vinna af því verki, og síðan jafnóðum og unnið er. Upphæðin er því áætlunarupphæð. En jafnframt leggur nefndin áherslu á, að þau stjórnarvöld, sem afskifti hafa af áveitunni, stuðli að því, að skipulag komist á fjárreiður áveitufjelagsins og hætt sje endanlega við þá stefnu, að bæta vöxtum árlega við skuldina. Að sinni treystir nefndin sjer ekki til að mæla með, að ríkið greiði einhvern hluta af hinum mikla aukakostnaði við hraunklöppina, en er þeirrar skoðunar,

að það beri þó að gera, er Skeiðamenn hafa sýnt fullan lit á að standa við skuldbindingar sínar.

Formaður Fiskifjelags Íslands bar fram fyrir nefndina rökstuddar tillögur um þarfir fjelagsins fyrir aukinn styrk. Fjelst nefndin á tillögur hans í aðalatriðum og leggur til, að styrkurinn sje hækkaður í líkum mæli sem til Búnaðarfjelags Íslands.

Margar umsóknir lágu fyrir nefndinni um styrki til að reisa eða bæta bryggjur í kauptúnum: Úr Ólafsfirði 4000 kr., Húsavík 3000 kr., Eyrarbakka 10000 kr. (endurveiting), Stykkishólmi 8000 kr., Króksfjarðarnesi 2000 kr. og Sauðárkróki 5000 kr. Nefndin treysti sjer ekki að leggja dóm á hinar einstöku framkvæmdir, og leggur því til, að veitt sje ákveðin upphæð í þessu skyni, gegn föstum skilyrðum, enda sje farið eftir tillögum vitamálastjóra um úthlutun styrksins.

Jóhann Kristjánsson húsameistari, sem annast hefir leiðbeiningar um húsagerð til sveita, hefir áður haft styrk til ferðakostnaðar, en var sviftur honum í fyrra. Er nefndinni fullkunnugt um, að starf hans hefir reynst mjög gagnlegt, og má búast við, að enn meiri verði þörf hans hjer eftir. Þar sem hann á að láta allar teikningar ókeypis í tje og fær ekki borgun fyrir leiðbeiningu við vinnu, þykir sjálfsagt að veita honum aftur ferðastyrk og nokkurn skrifstofukostnað. Þykir nefndinni sú leið rjettari en hin, sem hann hefir jafnframt stungið upp á, að hann fái að taka til sín borgun fyrir vinnu og teikningar.

Þingmaður Vestmannaeyinga hefir af hálfu Vestmannaeyjakaupstaðar farið fram á, að styrkurinn til »Þórs« verði hækkaður upp í 80 þús. kr. Vitnar hann til þess, að árin 1920—21 fjekst enginn styrkur úr ríkissjóði til útgerðar skipsins, svo að það varð eyjarskeggjum afarþungur baggi, og sje sanngjarnt, að það sje að einhverju bætt upp nú — að tekjur ríkissjóðs síðastl. ár fyrir fjársektir og seldan afla af skipum þeim, sem »Þór« tók í landhelgi, hafi numið um 100 þús. kr. og að nýlega hafi orðið að verja um 18 þús. kr. til aðgerðar skipinu, meðfram til þess að það yrði hæfara til strandvarnanna. — Nefndin fellst á, að »Þór« sje þess fyllilega maklegur að fá hærri styrk og ber fram tillögu um það, en ekki hærri, þar sem hún telur víst, að »Þór« verði notaður eigi minna en áður í strandvarnir.

Nefndin álítur, að Loftur Guðmundsson hafi gert landinu sóma og gagn, að mörgu leyti, með þeim lifandi myndum, sem hann hefir tekið af landi og atvinnuvegum þess. Telur nefndin rjett að veita honum styrk í viðurkenningarskyni, samkvæmt umsókn hans, enda hefir hann beðið fjártjón af myndatökunni. — Magnúsi Konráðssyni vill nefndin veita styrk til lokanáms í mannvirkjafræði, eins og oft hefir verið gert áður undir líkum kringumstæðum. Hefir hann engan styrk þegið áður af Íslands hálfu, og er nefndinni kunnugt um, að hann er maklegur styrks.

17. gr.

Undanfarin 10 ár, nálega, hefir verið rækt kristileg safnaðarstarfsemi meðal Íslendinga í Kaupmannahöfn, haldið uppi guðsþjónustum á íslensku

og jafnframt hefir prestur safnaðarins, sira Haukur Gislason, og safnaðarstjórnin, veitt Íslendingum þar í borginni, sem eru mjög margir, margvíslega aðstoð, leiðbeiningar og hjálp. Sækir presturinn um 1000 kr. árlegan styrk til þessarar starfsemi. — Lágu ennfremur fyrir nefndinni ummæli Sveins Björnssonar fyrv. sendiherra, sem af náinni kynningu segir, að »mjög mörgum Íslendingum í Kaupmannahöfn þótti vænt um þessa starfsemi« og að »hjá stjórn safnaðarins var áhugi á að geta líknað löndum, sem bágt eiga, og safnað var fje í því skyni innan safnaðarins«. Loks lágu fyrir nefndinni meðmæli biskups. — Telur nefndin sjálfsagt að styrkja þessa starfsemi, og beinir því til landsstjórnarinnar að veita fje til þess af 5. lið þessarar greinar.

18. gr.

Pjetur heitinn Guðmundsson barnakennari á Eyrarbakka naut styrks í þessari grein fjárlaganna síðustu 4 ár æfi sinnar. Ekkja hans, Elísabet Jónsdóttir, fjekk styrk í fjáraukalögum 1923, en það mun vera af gleymsku, að styrkur til hennar hefir ekki verið settur í fjárlög, og vill nefndin nú láta leiðrjetta það. — Þorsteinn Jakobsson á Eskifirði, er gegnt hefir póststörfum í 22 ár á mjög erfiðri póstleið, er fatlaður af veikindum og getur ekki lengur gegnt starfinu. Póstmeistari lætur eindregin meðmæli fylgja umsókninni. — Jens Þórðarson hefir einn póstanna að eins fengið 100 kr. styrk, en hinir allir minst 200 kr. Fjekk nefndin upplýsingar um, að síst væri ástæða til að setja hann skör lægra en hina, enda er heilsa hans með öllu þrotin. — Sigfús Sigfússon fræðimaður frá Eyvindará hefir undanfarið fengið styrk til fræðaiðkana í 15 gr., en hefir nú verið feldur niður af frumvarpinu. Þingmenn Múlasýslna æskja þess, að styrkurinn verði aftur veittur: »Vjer teljum verðleika þessa manns, sem kominn er á gamalsaldur og fjelaus, engu minni en annara styrkþega á 15. gr. fjárlaganna«. Þykir nefndinni fara alt eins vel á, að styrkurinn sje veittur í 18. gr. — Loks barst nefndinni, frá atvinnumálaráðuneytinu, umsókn Vigfúsar Sigurðssonar vitavarðar á Reykjanesi um viðbótarstyrk við eftirlaun, og fylgdu meðmæli vitamálastjóra. Getur Vigfús ekki, heilsu vegna, gegnt vitavarðarstarfi á þessum stað, en gæti annarsstaðar. Þykir nefndinni rjett að bera fram tillögu um styrkinn, með því fororði, sem og kemur fram í brjefi vitamálastjóra, að Vigfús verði látinn sitja fyrir starfi, sem losna kann, og falli þá styrkurinn niður.

25. gr.

Nefndin leggur til, að bætt verði nýrri grein í fjárlögin, er verði 25. grein, og verði teknir í hana 2 liðir.

Með almennri fjársöfnun vorið 1920 gerðu Borgfirðingar Hvítárbakkaskólann að hjeraðsskóla sínum og keyptu jörð og hús, ásamt kensluáhöldum, fyrir 54 þús. kr. Síðan hafa þeir bætt húsin og keypt kensluáhöld fyrir 24 þús. kr. Gera þeir ráð fyrir 8 þús. kr. í fyrningu og meta nú verðmæti eignarinnar á 70 þús. kr. Loks telja þeir nauðsynlega endurbót, er kosti 18600 kr.,

og stæði eignin þeim þá í 88600 kr. Fara þeir nú fram á, að ríkið leggi fram — eins og stofnkostnað til skólans í samræmi við það, sem átt hefir sjer stað, er verið var að stofna nýja hjeraðaskóla — $^{2}/_{5}$ þessa verðs, eða 36 þúsund kr. — Nefndin treystir sjer ekki til að verða við þessari umsókn, en viðurkennir hinsvegar, að viðleitni Borgfirðinga í þessu máli sje styrks verð, enda hefir skóli þessi ekki fengið neinn byggingarstyrk. Leggur nefndin því til, að sint sje varaumsókn þeirra að því leyti, að þeim sje gefið eftir lán úr viðlagasjóði, að upphæð 18666,66 kr., enda verði skólinn hjeraðseign og trygður myndarlegur rekstur hans með styrk úr ríkissjóði á borð við aðra hjeraðsskóla.

Alþingi 1923 veitti 3000 kr. lán til þess að stofna mötuneyti fyrir nemendur Kennaraskólans. Var mötuneytið stofnað í samvinnu við nemendur Samvinnuskólans, enda veitti Samband íslenskra samvinnufjelaga jafnhátt lán til stofnunarinnar vegna þess skóla. Fyrir lánsfjeð voru keypt öll nauðsynleg áhöld og borðbúnaður til mötuneytisins, sem nægja mundi 45 manns. Hefir reksturinn gengið vel að því leyti, að nemendur hafa fengið gott fæði 15—20 kr. ódýrara um mánuðinn en í öðru mötuneyti hjer í bænum, sem styrkt er af almannafje. Þó verður fæðið um 30% dýrara en í heimavistarskólunum utan Reykjavíkur, enda leggur landið þar til húsnæði o. fl. Þar sem nemendur Kennaraskólans eru flestir aðkomnir og fátækir, eiga þeir næsta erfitt með að bæta á sig afborgunum og vöxtum af lánunum, og hafa því farið fram á að fá lánið gefið eftir. Hefir Samband íslenskra samvinnufjelaga að sínu leyti vegna nemenda samvinnuskólans heitið að gefa upp lánið, enda sje trygging fyrir, að áhöldum sje haldið við og verði áfram til afnota fyrir nemendur skólanna. Og fjárveitinganefnd leggur til, að sama sje gert vegna nemenda Kennaraskólans með sömu skilyrðum.

Alþingi, 17. mars 1925.

Þorleifur Jónsson, form. — Þórarinn Jónsson, fundaskr. og frsm. fyrri hlutans. — Ing. Bjarnarson.

Tryggvi Þórhallsson, frsm. síðari hlutans. — Bjarni Jónsson frá Vogi, með skírskotun til minnihlutatillagna um ýmsa liði.

Pjetur Ottesen. — Jón Sigurðsson.

Fylgiskjal.

VEGAMÁLASTJÓRI.

Reykjavík, 16. mars 1925.

Þá er vegalögin voru samþykt á Alþingi 1907 lá fyrir ítarleg skýrsla landsverkfræðings ásamt áætlun um framkvæmdir að vega- og brúargerðum á næstu árum eða jafnvel áratugum. Síðan hefir þeirri áætlun verið fylgt í öllum aðalatriðum og skal hjer leitast við að gera nokkra grein fyrir, hve mikið hefir áunnist og hve mikið er enn ógert. Jafnframt mun og gerð áætlun um framkvæmdir þær, er telja verður að næst liggi fram undan.

Samkvæmt vegalögunum frá 1907 voru þjóðvegirnir að lengd	1635 km.
og flutningabrautirnar	397 —
Samtals	2032 km.

Hjer af má telja að hafi þá verið akfærir kaflar, sem að notum komu til kerruflutninga, um 500 km.

Í áætluninni frá 1907 eru flutningabrautir fullgerðar í árslok 1907 taldar 181 km., en ólagðir 226 km. Jafnframt eru taldir ýmsir kaflar þjóðveganna (1. flokkur), sem nauðsynlegt sje að gerðir verði akfærir svo fljótt, sem kringumstæður leyfa, samtals 439 km. Loks eru taldir aðrir kaflar (2. flokkur) sem æskilegt væri að gera akfæra ef efni leyfðu, og eru þeir samtals 296 km.

Síðan er lokið við að fullgera 189.4 km. af flutningabrautunum og eru nú að eins þessir kaflar ólagðir:

1. Skagfirðingabraut	5.6 km.
2. Biskupstungnabraut	15.0 —
3. Húnavatnssýslubraut... ...	16.2 —
Samtals	36.8 km.

Sá kafli Húnavatnssýslubrautar, sem hjer er talinn ólagður, er frá Skriðuvaði að Viðidalsá og var tekinn í tölu þjóðvega með vegalagabreytingu 1917. Báðar hinar brautirnar eru og nú í tölu þjóðvega samkvæmt nýju vegalögunum.

Þjóðvegirnir, sem áætlað var 1907 að gera akfæra, skiftast nú þannig:

	1. flokkur	2. flokkur
Góðir akvegir eru nú orðnir	220 km.	14 km.
Akfærir og koma að notum til kerruflutninga	130 —	108 —
Reiðfærir ásamt nokkrum kerrufærum köflum, sem þó ekki koma að notum enn..	89 —	174 —
Samtals	439 km.	296 km.

Af þessum þjóðvegarköflum eru þannig nú orðnir akfærir um 472 km., en um 263 km. eru enn ónothæfir til kerruflutninga.

Þá skal jeg gera nokkra grein fyrir brúargerðum sjerstaklega síðan 1907. Þá voru hjer til 6 járnhengibrýr (yfir Ölfusá, Þjórsá, Örnólfsdalsá, Hörgá í Eyjafirði, Jökulsá í Axarfirði og Sogið) og 2 aðrar járnbrýr (yfir Blöndu og Jökulsá í Jökuldal hjá Hákonarstöðum), en engar brýr úr járnbentri steinsteypu. Timburbrýr voru þá yfir 30 nokkuð stórar ár auk nokkurra minni. Síðan hafa orðið hjer mjög mikil umskifti. Trjebrýrnar eru nær horfnar, að eins 15 gamlar eftir á þjóðvegum 10 metra og lengri, að meðtaldri brú yfir Lagarfljót, en gerðar hafa verið 19 nýjar járnbrýr og 73 úr járnbentri steypu 9 metra og lengri auk mesta fjölda enn minni. Eru þessar framfarir ekki litlar, því hjer eru komin mannvirki, sem tímans tönn fær ekki grandað, þó sjerstaklega járnbrýrnar þurfi nokkuð viðhald, í stað timburbrúnna, sem grotnuðu niður á fáum áratugum. Þessar brýr allar 91 að tölu hafa kostað kr. 1.438.328, — og er hjer af talið greitt samkvæmt lögum um brúargerðir árin 1920—24 kr. 974.512.

Til yfirlits hefi jeg dregið saman öll gjöld ríkissjóðs til vegamála og hafa þau verið þessi:

1876—1907	kr. 2.034.372
1908—1924	— 5 251.238
Samtals	kr. 7.285.610

1876—1893 að meðaltali á ári.	kr. 23.400
1894—1903 — — - —.	— 107.000
1904—1913 — — - —.	— 149.500
1914—1919 — — - —.	— 246.100
1920—1924 — — - —.	— 643.300

Yfirlit þetta sýnir glögt, að það er á síðasta hálfum öðrum áratug, sem verulega hefir miðað áfram um vegabætur í landinu, enda hljóta allir að viðurkenna framfarir þessa tímabils mjög miklar.

Þó mikið sje þegar áunnið á þessu sviði, liggur enn meira verkefni framundan og alt af hljóta kröfurnar til góðra vega að fara vaxandi, svo mjög veltur á þeim um afkomu annars aðalatvinnuvegarins, landbúnaðarins. Búskaparlagið, húsakynni í sveitum og fjelagslif tekur alt framförum með bættum samgöngum. Hjer er því til mikils að vinna og þess um vert, að fjárveitingavaldið sje svo örlátt um fjárframlög, sem frekast þykir fært.

Til þess að gefa hugmynd um, hve langt er komið að gera helstu þjóðvegakaflana akfæra og hvar jeg tel eiga að meta mest að gera akbrautir á næstu árum, hefi jeg gert eftirfarandi yfirlit, er sýnir jafnframt lengd þjóðvega í hverri sýslu. Þá kafla, sem jeg tel eiga að sitja í fyrirrúmi um að gera akfæra, vil jeg telja í 1. flokki nýbygginga, og er sundurliðuð kostnaðaráætlun um þá í yfirlitinu. Brýr eru þó ekki meðtaldar í áætluninni, aðrar en smábrýr styttri en 5 metra yfir læki og ræsi.

Þjóðvegir.

Sýsla	Vegalengdir í kilómetrum: Alls samkv. nýju vegalögunum	Hjer af eru: Akvegir	Kerrufærir kaflar	1. flokkur nýbygginga: Lengd akvegar	Kostnaðaráætlun kr.
Gullbringusýsla	43.5	43.5	»	»	»
Kjósarsýsla	76.3	29.2	15.0	»	»
Kollafjörður—Laxá	»	»	»	26.9	135000
Borgarfjarðarsýsla	46.0	6.5	30.0	»	»
Hestháls—Hvítá ólagðir kaflar	»	»	»	5.3	35000
Mýrasýsla	111.1	54.6	20.0	»	»
Brekka—Sveinatunga	»	»	»	15.0	90000
Hvitárbraut, ólagt	»	»	»	2.0	10000
Snæfellsnes- og Hnappadalssýsla	68.2	43.2	10.0	»	»
Laxá–Hjarðarfell ólagðir kaflar	»	»	»	3.1	25000
Dalasýsla	91.9	22.0	30.0	»	»
Barðastrandarsýsla	53.6	»	20.0	»	»
Ísafjarðarsýsla	33.7	»	»	»	»
Strandasýsla	148.7	»	48.0	»	»
Húnavatnssýsla	133.7	73.0	37.0	»	»
Hrútafjarðará að Þóroddsstöðum	»	»	»	13.8	55000
Álfsvatn á Hrútafjarðarhálsi yfir Miðfjarðará að Stóra Ósi	»	»	»	7.1	45000
Af Múlavegi hjá Sporðhúsum að Sveinsstöðum, ólagðir kaflar	»	»	»	19.0	140000
Auðólfsstaðir—Bólstaðarhlið	»	»	»	7.6	60000
Skagafjarðarsýsla	76.1	20.8	25.5	»	»
Sauðárkróksbraut	»	»	»	5.6	36000
Húseyjarkvísl yfir Hjeraðsvötn að Ökrum	»	»	»	6.5	45000
Eyjafjarðarsýsla	65.4	22.5	30.0	»	»
Um Þelamörk að Bægisá	»	»	»	7.5	65000
Kaupangur—Vaðlaheiði, ólagðir kaflar	»	»	»	2.0	12000
Suður-Þingeyjarsýsla	94.7	40.0	32.0	»	»
Vaðlaheiði—Fnjóská	»	»	»	15.0	190000
Norður-Þingeyjarsýsla	106.0	»	50.0	»	»
Norður-Múlasýsla	157.4	13.1	»	»	»
Hróarstunguvegur að Fossvöllum	»	»	»	9.3	70000
Suður-Múlasýsla	202.7	37.4	58.0	»	»
Vallavegur að Gilsá, ógerðir kaflar	»	»	»	12.5	50000
Flyt	1509.0	405.8	405.5	158.2	1063000

Sýsla	Vegalengdir í kílómetrum Alls samkv. nýju vegalögunum	Hjer af eru: Akvegir	kerrufærir kaflar	1. flokkur nýbygginga Lengd akvegar	Kostnaðarætlun kr.
Flutt	1509.0	405.8	405.5	158.2	1063000
Austur-Skaftafellssýsla	179.2	»	85.0	»	»
Vestur-Skaftafellssýsla	140.0	»	117.0	»	»
Fossnúpur—Hverfisfljót	»	»	»	9.0	40000
Rangárvallasýsla	87.0	35.5	51.5	»	»
Hvolsvöllur, ólagðir kaflar ...	»	»	»	2.5	15000
Árnessýsla	238.4	170.4	53.0	»	»
Biskupstungnabraut	»	»	»	15.0	130000
Þingvallavegur hinn nýi	»	»	»	14.0	175000
Samtals	2153.6	611.7	712.0	198.7	1423000

Í öðrum flokki nýbygginga vil jeg sjerstaklega telja þessa kafla þjóðveganna:

Sveinatungu — Hrútafjarðará	36.6 km.
Dalsmynni — Fellsenda	24.0 —
Ökrum — Silfrastöðum	14.0 —
Fnjóská — Skjálfanda	20.0 —
Samtals	94.6 km.

Væntanlegur kostnaður við að gera akbrautir á þessum köflum mun verða um 800 þúsund krónur.

Að þeim vegagerðum loknum, sem taldar eru í 1. og 2. flokki, verður fullgerður samfeldur akfær vegur frá Borgarnesi norður að Bólstaðarhlíð í Húnavatnssýslu og vestur í miðja Dalasýslu, en til þess að akfært verði til Húsavikur um Akureyri vantar þessa kafla, sem jeg vil telja i 3. flokki.

Yfir Vatnsskarð frá Bólstaðarhlíð að Víðimýri ...	17.0 km.
Frá Silfrastöðum að Norðurá í Skagafirði	13.5 —
Öxnadalsheiði	12.5 —
Öxnadalur að Bægisá...	25.5 —
Samtals	68.5 km.

sem jeg ætla að muni kosta um 700 þús. kr.

Hæstu og jafnframt örðugustu kaflarnir á leið þessari norður eru:

Holtavörðuheiði	mest 330	m.	yfir	sjávarmál.
Vatnsskarð ...	— 420	—	—	—
Öxnadalsheiði ..	— 410	—	—	—
Vaðlaheiði ...	— 450	—	—	—

Sjerstaklega á þremur síðasttöldu þessara fjallaleiða hlýtur jafnvel vel upphleyptur vegur að liggja undir snjó 6—8 mánuði ársins, og rýrist því notagildi vegarins til mikilla muna, með því að vart má vænta svo mikillar umferðar þann tíma árs, að svarað geti kostnaði að halda leiðinni opinni, svo sem þó myndi mega takast með snjóplógum, sem ýtt er eða dregnir af aflmiklum bif-

reiðum. Á þann hátt er nú haldið opnum snjóþungum vetrarleiðum í Noregi með góðum árangri, en ekki verður til þess kostað nema þar sem umferð er nokkuð mikil. Þó teldi jeg líklegt, að fært þætti tilkostnaðar vegna að halda opinni leið fyrir bifreiðar alla venjulega vetur yfir Holtavörðuheiði, með því að þar má vænta allmikillar umferðar. Jafnvel einnig yfir Vaðlaheiði að miklu leyti.

Það má telja vafalaust, að viðhaldskostnaður þessara fjallbrauta verði æði mikill með því og að víða er erfitt um haldgóða möl til slitlags.

Vegurinn frá Borgarnesi að Bólstaðarhlíð er um 206 km. og myndi verða farinn i bifreið á 8—10 klukkustundum og farið kosta með liku-verði og var síðastliðið sumar 40 kr. fyrir eitt sæti hvora leið. Með flutningabifreið myndi kosta undir hver 100 kg þessa sömu leið um 12 kr., og er þá að vísu miðað við bifreiðar, sem taka heldur meiri flutning en hjer tíðkast nú, og eru því tiltölulega ódýrari í rekstri. Væri vegurinn svo haldgóður, að hann þyldi bifreiðar, sem bæru 2 smálestir, mætti áætla flutningskostnaðinn jafnvel helmingi minni, miðað við reksturskostnað bifreiða á síðastliðnu ári. Til Húsavikur er öll vegalengdin úr Borgarnesi um 408 km.

Í áætlun minni um nýbyggingar í 1. flokki hefi jeg ekki tekið ýmsa styttri þjóðvegarkafla, sem jeg þó geri ráð fyrir að bættir verði svo á næstu árum, að akfærir verði. Á jeg þar við ýmsa smákafla, sem lagfærðir verða með nýjum brautarspottum, ruðningi eða öðrum umbótum án þess að gerð verði samhangandi akbraut. Fjárveiting til þeirra aðgerða þykir mjer rjett að sje eins og lagt er til í fjárlagafrumvarpi stjórnarinnar í einu lagi til viðhalds og umbóta á þjóðvegum. Þeir þjóðvegarkaflar, er hjer koma til greina, eru allir innansveitarvegir, þar sem nokkur þörf er kerruflutninga úr kaupstað, en telja verður of strjálbygt og því of litla flutningaþörf til þess að fært þyki að leggja í þann kostnað að gera samhangandi akbraut.

Loks skal jeg geta þess, að jeg hefi hjer hvorki talið í 1. eða 2. flokki veginn milli Eskifjarðar og Reyðarfjarðar nje nýja Hafnarfjarðarveginn. Eskifjarðarveginn myndi jeg þó geta fallist á að gera akfæran ef sýslufjelagið og aðrir hlutaðeigendur kostuðu vegagerð þessa að álitlegum hluta á móti ríkissjóði, ella teldi jeg ekki rjettmætt að leggja þar í kostnaðarsama akvegagerð.

Hafnarfjarðarvegurinn er nú vafalaust fjölfarnasti vegur landsins. Daglega fara um hann nú í vetur að jafnaði 36 bifreiðar fastar áætlunarferðir með fólk og má telja daglega umferð 3—400 manns auk mikillar umferðar flutningabifreiða. Það er að vísu svo, að fullerfitt er að halda núverandi vegi sæmilega færum, en jeg vænti þess, að takast megi með auknu viðhaldi og stöðugu alt árið að koma veginum i það horf, að hann verði að teljast nothæfur enn í nokkur ár. Umferð um hann hefir aukist afskaplega með hverju ári, og haldi slík aukning áfram, getur að vísu farið svo, að ekki þyki rjett eða nokkur hagsýni í því að fresta lengur að gera þar nýjan og fullkominn veg. Jafnframt gæti þá og vel komið til mála, að fara fram á nokkurt framlag frá Reykjavík og Hafnarfirði til nýrrar vegagerðar.

Hjer hefir verið gerð grein fyrir væntanlegum framkvæmdum að vegagerðum og vil jeg þvínæst gera á sama hátt grein fyrir, hvernig jeg tel rjett að haga brúargerðum á næstu árum.

Með brúalögum 1919 var landsstjórninni heimilað að láta gera 70 brýr á þjóðvegum og flutningabrautum, og eru þær allar taldar upp í lögunum. Þessar brýr eru allar lengri en 10 metra og var auk þeirra heimilað að láta gera aðrar minni brýr eftir þörfum. Af þessum 70 brúm eru 36 yfir vatnsföll, þar sem ekki hafa verið brýr áður, en 34 eru í stað gamalla timburbrúa. Nýju brýrnar eru nú fullgerðar 6 og endurbygging 16 timburbrúa.

Með frumvarpi því, sem nú liggur fyrir alþingi um breytingu á brúalögunum, er bætt við 5 nýjum brúm, en feldar úr 3 nýjar og 4 endurbygðar brýr. Verði sú breyting að lögum, þá verða ógerðar 32 nýjar og 14 endurbygðar brýr. Þessum brúm hefi jeg skift í 2 flokka, og tel jeg í 1. flokki brýr yfir eftirgreind vatnsföll. Set jeg jafnframt áætlaðan kostnað um hverja brúargerð:

a. Nýjar brýr:	Gerð brúar		
1. Ártúnsá á Kjalarnesi	steypt	kr. 5000	
2. Hvítá í Borgarfirði	járn	— 160000	
3. Miðfjarðará i Húnavatnssýslu	steypt	— 50000	
4. Víðidalsá í Húnavatnssýslu	—	— 24000	
5. Gljúfurá í Húnavatnssýslu	—	— 7000	
6. Hjeraðsvötn í Skagafirði	—	— 100000	
7. Svartá í Skagafirði	—	— 15000	
8. Grófargilsá í Skagafirði	—	— 5000	
9. Djúpá í S.-Þingeyjarsýslu	—	— 8000	
10. Reykjadalsá í S.-Þingeyjarsýslu	—	— 9500	
11. Ásakvíslar, áætluð stífla		— 10000	
12. Selá í Vopnafirði	steypt	— 25000	
13. Hölkná í Þistilfirði	—	— 11000	
14. Bakkarholtsá í Ölfusi	—	— 6000	
15. Gljúfurholtsá í Ölfusi	—	— 7000	
16. Eskifjarðará	—	— 15000	
Ýmsar minni brýr og til vara		— 42500	kr. 500000

b. Endurbygging timburbrúa:			
1. Skjálfandafljót	járn	kr. 40000	
2. Ásavatn	—	— 20000	
3. Jökulsá í Jökuldal	—	— 13000	
4. Hólmsá á Suðurlandsbraut	steypt	— 12000	
Aðrar brýr og til vara		— 15000	kr. 100000
		Samtals...	kr. 600000

Jeg skal taka það fram, að margar áætlanirnar eru aðeins lauslegar og geta því breyst nokkuð, þá er kemur til framkvæmda og endanleg áætlun verður gerð. Sjerstaklega á þetta við brúna yfir Hvítá. Hún er langdýrust þeirra brúa, sem enn eru ógerðar á þjóðvegum og taldar eru í brúalögunum. Brúin verður 110 metra löng og býst jeg frekar við, að heppilegast þyki að setja þar járnhengibrú líka og t. d. á Þjórsá, en sú brú er aðeins um 80 metrar að lengd.

Þessar brýr, sem hjer hafa verið taldar, tel jeg eiga að sitja í fyrirrúmi og hefi því skipað þeim í 1. flokk.

Í öðrum flokki tel jeg aðrar brýr, sem taldar eru í brúalögunum og ógerðar eru enn. Geri jeg ráð fyrir, að þær muni allar kosta um kr. 330 þús., en þær eru 26 að tölu.

Það getur og farið svo, að einhverjar gömlu timburbrýrnar endist ekki eins lengi og jeg hefi gert ráð fyrir og lendi því í 1. flokki, en slíkt verður jafnan nokkur ágiskun. Fari svo, mun það tefja að sama skapi fyrir einhverjum nýju brúnna.

Jafnframt þeim brúagerðum, er hjer hafa verið taldar í 1. flokki, má gera ráð fyrir, að varið verði árlega úr rikissjóði nokkru fje til brúagerða á öðrum vegum en þjóðvegum, sjerstaklega á sýsluvegum. Þær brýr, sem jeg býst helst við, að lagt verði kapp á að fá bygðar á næstu árum, eru yfir þessi vatnsföll:

Svarfaðardalsá, Grimsá á Völlum og Tungufljót hjá Vatnsleysu, allar nýjar. Yfir Hörgá í Eyjafirði á Helguhyl, Laxá í Suður-Þingeyjarsýslu hjá Grenjaðarstað og Tinnudalsá i Breiðdal, allar í stað gamalla timburbrúa. Þessar 6 brýr munu kosta um kr. 140000. Jafnframt má gera ráð fyrir öðrum minni brúm á sýsluvegum fyrir ekki minna en kr. 30000 á sama tímabili. Hjer við má bæta brúnni yfir Vesturós Hjeraðsvatna, sem afráðið er að gera á næstkomandi sumri og mun kosta um kr. 90000. — Má gera ráð fyrir að komi í hlut ríkissjóðs að greiða af kostnaði tjeðra brúa um 180 þús. kr.

Að endingu vil jeg hjer gera nokkra áætlun um, hve fljótt megi takast að koma í framkvæmd þeim vega og brúargerðum, sem að framan hefir verið gerð grein fyrir, og skal jeg þá fyrst víkja að þeim, er jeg hefi talið í 1. flokki.

Þar eru nýjar akbrautir fyrir	1423000
og nýjar brýr fyrir	780000
Samtals kr.	2203000

Á þessu ári verða engar nýjar akbrautir gerðar, en brýr er áformað að byggja fyrir 120 þús. kr. Með því að gera ráð fyrir, að veittar verði 140 þús. kr. árlega næstu 3 árin til nýrra vega, en síðan í 5 ár að meðaltali 200 þús. kr. yrði lokið nýbyggingu fyrsta flokks að 8 árum liðnum eða 1932. Brýrnar í 1. flokki býst jeg við að fullgerðar verði á 6 árum eða 1930, með þvi að jeg þykist mega vænta þess, að hlutaðeigendur muni sumir hverjir leggja kapp á að flýta fyrir framkvæmdum með því að bjóða fram fje að láni, svo sem nú hafa gert Skagfirðingar, er leggja fram allan kostnað brúar á Vesturós Hjeraðsvatna, að $^1/_4$ hluta sem tillag, en að $^3/_4$ hlutum með kaupum á ríkisskuldabrjefum.

Jafnframt þeim fjárveitingum til nýrra vega og brúa, sem hjer er gert ráð fyrir, má ætla aðrar fjárveitingar til vegamála þessar:

		Meðaltal 1926—28	Meðaltal 1929—32
1. Stjórn og undirbúningur	kr.	35000	40000
2. Nýir vegir	—	140000	200000
3. Nýjar brýr	—	110000	110000
4. Viðhald og umbætur þjóðvega ...	—	180000	200000
5. Fjallvegir	—	10000	12000
6. Sýsluvegir	—	30000	40000
7. Áhöld	—	15000	20000
8. Til dragferjuhalds	—	1000	1000
Samtals	kr.	521000	623000

Jeg hefi talið fjárveitingarnar til brúargerða nokkru lægri en þarf til þess að ljúka við brýr í 1. flokki á 6 árum, og er það gert með tilliti til þess, er fyr er sagt um væntanleg framlög hlutaðeigenda, sem lán til ríkissjóðs. Bifreiðaskattinn hefi jeg ekki talið með í fjárveitingunni til viðhalds og umbóta þjóðvegum.

Með tilliti til þess, er varið hefir verið að meðaltali undanfarin ár, eins og fyr segir, til vegamála, virðist mjer hjer alls ekki svo freklega áætlað, að ekki megi vænta þess, að hið háa alþingi telji slíkar fjárveitingar vel kleyfar. Með því að miða við líkar fjárveitingar til vegamála eftir 1932 yrðu 2. flokks nýbyggingar þjóðvega fullgerðar 1936, en 3. flokks 1940. Jafnframt verður þó að áætla viðhald þjóðveganna nokkru hærra jafnóðum og nýjar akbrautir bætast við þá.

Geir G. Zoëga.

Til fjárveitinganefndar neðri deildar alþingis.